

В. А. Трофименко, кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМА «КАНБАН» У ВИЩІЙ ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ (ЗА АНАЛОГІЄЮ ТА НА ДОСВІДІ РОБОТИ АВТОМОБІЛЬНОЇ КОРПОРАЦІЇ «ТОЙОТА»)

У статті пропонується використати за аналогією у реформуванні юридичної освіти досвід відомої японської автомобільної корпорації «Тойота». Система «канбан», як внутрішня система роботи корпорації, дозволила компанії стати лідером автомобільного виробництва у світі. Базуючись на цьому досвіді, за аналогією пропонується напрям реформи юридичної освіти.

Ключові слова: канбан, юридична освіта, автономія навчального закладу, об'єкт філософського осмислення, реформа.

Актуальність теми. Реформування держави сьогодні охоплює все більше і більше галузей. Не оминає реформа і систему освіти, зокрема вищої. 1 липня 2014 р. Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII [1], який сильно змінює відносини держави та вищих навчальних закладів. Уже п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону містить поняття автономії вищого навчального закладу: «автономія вищого навчального закладу – самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом». Таким чином, відкривається великий простір впровадження нових підходів та технологій у галузі надання знань студентам. Відхід держави від цього процесу дозволяє впроваджувати в кожному конкретному випадку надсучасні та нестандартні підходи надання освітніх послуг для отримання більш високої якості освіти. Але перш ніж надавати такі послуги, необхідно визначитись, якого спеціаліста вимагає суспільство на певному етапі, яких навичок молодого фахівця найбільше потребує. Для цього автор пропонує використати досвід роботи автомобільної корпорації «Тойота» (Японія).

Аналіз джерел і публікацій показує, що фактично не існує спроб екстраполювати запропонований досвід японської корпорації з виробництва автомобілей на систему вищої освіти. Першоджерело, на яке спирається автор у своєму дослідженні, мовою оригіналу побачило світ у 1987 р., а перекладено на російську мову у 2005 р.

Мета цієї статті – запропонувати нові вектори існування системи вищої освіти крізь призму рекомендацій про те, як віднаходити та готувати потрібних спеціалістів із необхідними навичками.

Виклад основного матеріалу. Сучасний французький філософ Ален Бадью у своїй роботі «Століття» [2] зробив дуже цікаву пропозицію своїм читачам та послідовникам: переглянути фундаментальні поняття та категорії, зокрема філософські. Як приклад, він пропонує переглянути поняття «століття». Філософ наголошує на тому, що не варто зациклюватись на числовому виразі століття, необхідно відшукати його філософський об'єкт [2, с. 24]. Таким чином, не звертаючи увагу на часові відрізки, Бадью пропонує вважати століттям такі періоди, які мають власний об'єкт осмислення. Тобто, відійшовши від формальної числової ознаки, філософ звертається до суті. Так, французький дослідник виводить століття «комунізму», століття «нацизму» та ін., виходячи виключно з наявності об'єкта дослідження [2, с. 25–27]. Такий погляд сучасного філософа навів автора на проведення певних можливих аналогій у галузі освіти нашої країни, і, перш за все, юридичної. Першоджерелом проведення таких аналогій є робота японського бізнесмена та менеджера Таїті Оно «Виробнича система Тойоти» [3].

Перш ніж перейти до системи вищої юридичної освіти, необхідно навести декілька необхідних основних тез указаної роботи. На перший погляд ця книга присвячена безпосередньо виробництву автовок. Однак мета автора полягала в тому, щоб, по-перше, відійти від конвеєрного способу виробництва і, по-друге, найповніше забезпечити потреби у продукції, що виробляється. При цьому похідною проблемою було те, що в такий мінливий час підприємство не може собі дозволити мати великий склад запчастин однієї моделі авто. Підприємець ставить проблему: як взнати потребу в тому чи іншому автомобілі? Для її вирішення було впроваджено в роботу компанії «Тойота» систему під назвою «канбан» [3, с. 59–61].

На думку авторів цієї системи, канбан починає працювати не на початку виробництва, а на його фінальних стадіях. Перш ніж запропонувати нову партію продукції, аналізується ступінь продажів на ринку з метою фіксації найбільш затребуваного асортименту продукції. Після цього моніторингу на нижні ланки спускається замовлення на найбільш популярні види продукції. Таким чином, наочна потреба приводить до виробництва актуальної продукції і починає працювати основний принцип канбану – «вчасно, на сьогодні» [3, с. 58]. Варто відмітити основні правила канбану [3, с. 63–75]:

- 1) продукція поступає на наступний процес з попереднього у кількості, вказаній у канбані;
- 2) на попередній стадії виробляється лише те, що потрібно для наступної;

3) забороняється набувати те, чого немає у канбані;

4) канбан обов'язково супроводжує продукцію.

Базуючись на канбані та впровадивши його на допоміжних підприємствах, корпорація «Тойота» сьогодні є першим гравцем на ринку виробництва автомобілів у світі.

Як система «канбан» може допомогти реформуванню юридичної освіти в нашій країні?

Проводячи аналогію, необхідно почати з того, що система «канбан» у вищій юридичній освіті повинна впроваджуватись вищими юридичними навчальними закладами і державою (і не обов'язково в особі Міністерства освіти і науки). Система повинна почати працювати з моніторингу та вивчення сучасного ринку юридичних послуг та потреб реального та державного сектору в юридичній галузі (перше основне правило канбану). Потрібно провести такий досить-таки прискіпливий моніторинг: кількість юридичних посад за кожною окремою спеціальністю (слідчий, суддя, прокурор, юрист-господарник, нотаріус тощо, кількість незайнятих посад, кількість посад, які через певний час можуть вивільнитись). Важливо зробити аналіз галузей економіки з позицій їхнього розвитку чи, навпаки, згортання, а також їхньої діяльності (потреба у податковому юристі, юристі з інтелектуальної власності і т. д.). Треба відмітити, що такий моніторинг повинен проводитись не разом, а окремо для державних органів та економічного сектору. Результатом моніторингу повинна стати порічна (від 1 до 5 років) потреба (якісна та кількісна) у представниках юридичної професії. Він може оформлюватись певним документом. Для цієї публікації такі результати ми назвемо «зовнішній канбан».

На підставі зовнішнього канбану стає можливим сформулювати замовлення (державне замовлення може повністю або частково його охоплювати) вищим навчальним юридичним закладам з урахуванням кількості вже тих майбутніх спеціалістів, що навчаються на сьогодні (друге основне правило канбану)¹. Після такого замовлення в межах кожного вищого юридичного навчального закладу повинен розпочати дію «внутрішній канбан».

Внутрішній канбан покликаний, перш за все, переорієнтувати вищий навчальний заклад на мобільність навчальної програми – можливість її зміни. Зважаючи на порічний аналіз потреби у юристах, юридичний навчальний заклад зможе побудувати навчальну програму з першого по п'ятий курс таким чином, що його випускники найближчого року випуску вже будуть відповідати потребі ринку.

¹ Термін «замовлення» використаний автором як традиційно вживаний у системі вищої освіти. За змістом, на думку автора, краще використовувати термін «потреба», тому що потреба не вимагає обов'язковості її виконання.

Внутрішній канбан у вищому юридичному навчальному закладі повинен діяти починаючи з третього курсу навчання. Зважаючи на те, що вища освіта – це підготовка не тільки вузького спеціаліста, а й представника інтелігенції, перші два курси вкрай важливо віддати гуманітарним дисциплінам загально-го циклу (філософія, логіка, політологія та ін.). Недарма у багатьох європейських країнах вступу у юридичний навчальний заклад обов'язково передують 2–3 роки навчання в університеті. Перші два роки студенту потрібно прищеплювати звичку оригінально та нестандартно мислити, оперувати загальними поняттями та категоріями. Сьогодні це теж важливо. У час коли законодавство змінюється занадто швидко, юрист повинен чітко бачити загальні тенденції його розвитку. Та сама філософія вчить студента всім методам, які використовуються в юриспруденції, але в загальних формах.

Починаючи з третього року навчання навчальна програма повинна будуватись на інформації зовнішнього канбану. Навчальний заклад повинен орієнтуватись на майбутні потреби держави та економіки у юристах. Тому навряд чи потрібні обов'язкові юридичні дисципліни. Студент третього курсу вже може усвідомити свою практичну спеціальність та обрати необхідні предмети із запропонованих навчальним закладом. Кожен студент повинен мати специфікацію своєї спеціальності (четверте основне правило канбану), де фіксуються вивчені дисципліни та можливості професійної переорієнтації в процесі навчання у подальшому. Перевірка переорієнтації повинна проводитись кожного разу, коли вищий навчальний заклад отримує оновлений зовнішній канбан. Таким чином, завдяки механізму переорієнтації завжди буде дотримано третє основне правило канбану.

Для того, щоб діяв процес переорієнтації, вищий юридичний навчальний заклад повинен створити навчальні програми (переліки навчальних дисциплін) за переважною більшістю напрямів правової роботи. Звісно, основна їх частина буде більш-менш стабільною, але сучасність показує, що дуже часто з'являються нові спеціальності, які потребують підготовлених спеціалістів. Сьогодні до таких галузей, що потребують специфічних юридичних знань, належить, наприклад, сурогатне материнство, ІТ-право, медіаправо та ін. Навчальний заклад, як, зокрема, наукова установа, повинен бути спроможним запропонувати такі спеціальності.

Окремо варто відмітити можливість створення схем переорієнтації. Тобто кожна нова навчальна дисципліна за вибором розуміє попереднє вивчення певних навчальних дисциплін. Як приклад, вивчення кримінології чи криміналістики вимагає знань з кримінального процесу та відповідно його вивчення. Маючи такі розроблені схеми перед очима, студент буде легше визначатись як зі спеціалізацією, так і з порядком побудови навчального процесу.

Окремо потрібно відмітити, що такий підхід буде стимулюючим для сучасних наукових розробок та нових наукових програм. Наукова діяльність

також повинна враховувати інформацію зовнішнього канбану. Маючи прогноз наперед, науковці зможуть формувати та переорієнтовувати свої наукові розробки. Такі розробки зможуть стати ще більш вагомим фундаментом для прийняття очікуваних нормативно-правових актів, а також вектором розвитку законодавства країни.

Звісно, запропонована схема освіти привнесе зміни до певної документації. Так, залікову книжку (навчальний план) студента необхідно замінити на два документи: специфікація спеціальності та схема переорієнтації, або об'єднати їх під однією обкладинкою. Документально необхідно буде оформлювати доволі велику кількість нових спеціальностей, навчальних програм та дисциплін. Але коли така робота стане систематичною, документація стане уніфікованою, що спростить сам процес роботи.

Запропонована система канбану у вищій юридичній освіті – це спроба автора переорієнтувати юридичну освіту на потреби ринку. Український ринок праці вже не потребує «масового виробництва» просто юристів, він потребує високоосвіченого спеціаліста-інтелігента, який вже навчаючись знає свою спеціальність, і, що є головним, має впевненість у тому, що знайде роботу за спеціальністю. Нагадаємо, що ця система вивела корпорацію «Тойота» на перше місце виробників автомобілів. Можливо, певні принципи та методи системи канбану допоможуть вітчизняній юридичній освіті готувати юристів, перед якими не буде стояти проблема пошуку роботи, а юридична освіта зможе стати прикладом для інших галузей освіти крізь призму реакції на вимоги життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
2. Бадью А. Століття / Ален Бадью ; пер. з фр. А. Рєпа. – Львів : Вид-во Кальварія ; К. : Ніка-Центр, 2014. – 304 с.
3. Оно Т. Производственная система Тойоты. Уходя от массового производства : пер. с англ. / Тайити Оно. – М. : Ин-т комплекс. стратег. исследований, 2005. – 192 с.

СИСТЕМА КАНБАН В ВЫСШЕМ ЮРИДИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ (ПО АНАЛОГИИ И НА ОПЫТЕ РАБОТЫ АВТОМОБИЛЬНОЙ КОРПОРАЦИИ «ТОЙОТА»)

Трофименко В. А.

В статье предлагается использовать по аналогии в реформе юридического образования опыт японской автомобильной корпорации «Тойота». Система «канбан», как внутренняя система работы корпорации, позволила компании стать лидером

автомобильного производства в мире. Основываясь на этом опыте, автор по аналогии предлагает направление реформы юридического образования.

Ключевые слова: канбан, юридическое образование, автономия учебного заведения, объект философского осмысления, реформа.

THE «KANBAN» SYSTEM IN THE HIGHER LEGAL EDUCATION (THE ANALOGY OF THE TOYOTA'S CAR CORPORATION WORK AND EXPERIENCE)

Trofimenko V. A.

Nowadays Ukraine is in the process of an active reformation in the higher legal education. In our democratic society the higher legal education cannot use the methodic which was possessed as main in the Soviet Union at all. It is vital to find and offer new methodological concepts. The new Ukrainian law named «About higher education» passed in 2014 also contributes in this process. The main innovation which is suggested by this law is that universities practically get almost the whole autonomy in our educational system.

Taking into consideration these innovations, the author of the article suggests implementing in the higher legal education Toyota's experience gained from «KANBAN» system. This system made «Toyota» the leader in the car engineering. In author's opinion, some of the «Toyota's» methods can help in the reformation of the Ukrainian educational system.

Today the labour-market is overfilled with the lawyers that's why the author suggests starting not from entering the university but from a whole and clear monitoring (qualitative and quantitative) of the legal as well as the state and economic spheres. Such a monitoring must be carried by universities themselves and the result must reflect the precise need in lawyers of different specialties or the «exterior KANBAN».

On the base of the «exterior KANBAN» universities form their «interior KANBAN». It should exist for 3–5 year university students (first and second year students should study general legal disciplines). Such a system includes the creation of mobile educational programs which will change according to the «exterior KANBAN». A student should form his educational process him/herself based on the legal preferences. Each student should also have the Specification of his/her specialty (the content of the specialty) and the Plan of the educational reorientation (helps to indicate which subjects are the base of studying new ones).

The Specification and the Plan should also help students to choose their specialty. Such a mobility will help to prepare relevant specialists.

The «exterior KANBAN» will provide the reorientation of the scientific researches into new and important themes and directions. In law it can be legal base of the ersatz maternity, IT-law etc.

The author believes that Toyota's experience will help our higher legal educational system to solve the problem of overfilling the labour-market with the irrelevant lawyers and the system itself will become the sample for the whole educational system in Ukraine.

Key words: «KANBAN», the legal education, university autonomy, an object of philosophical conception, the reform.